

Макарова Олена Ігорівна

молодший науковий співробітник

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського

Макарова Елена Игоревна

Младший научный сотрудник

Национальная библиотека Украины им. В. И. Вернадского

Makarova O. I.

Junior research fellow

Vernadsky National Library of Ukraine

ДЕРЖАВНІ АРХІВНІ УСТАНОВИ ІСПАНІЇ

ГОСУДАРСТВЕННЫЕ АРХИВНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ ИСПАНИИ

THE STATE ARCHIVAL INSTITUTIONS IN SPAIN

Анотація: У статті розглянуто структуру архівної справи Іспанії та основні загальнонаціональні ресурси її архівної спадщини. Проведено аналіз специфіки архівного досвіду Іспанії, історії створення та сучасний стан державних архівних установ Іспанії. Досліджено методичне забезпечення, структуру даних, стан інформатизації та документальний склад основних державних архівів Іспанії.

Ключові слова: архівна справа Іспанії, документальні ресурси архівних установ, електронні ресурси архівних установ, державні архівні установи Іспанії.

Аннотация: В статье рассмотрена структура архивного дела Испании и основные общенациональные ресурсы ее архивного наследия. Проведен анализ специфики архивного опыта Испании, истории создания и современное состояние архивных учреждений Испании. Исследовано методическое обеспечение, структура данных, состояние информатизации и документальный состав основных государственных архивов Испании.

Ключевые слова: архивное дело Испании, документальные ресурсы архивных учреждений, электронные ресурсы архивных учреждений, государственные архивные учреждения Испании.

Summary: The article describes the structure of Spanish archival work and the major national resources of its archival heritage. It was dissected the specific character of Spanish archival experience, the history and current state of archival institutions in Spain. It was investigated the methodological support, data structure, the state of information and documentary composition of the main state archives in Spain.

Keywords: Spanish archival science, the documentary resources of archival institutions, electronic resources of archival institutions, the state archival institutions in Spain.

Для українського документознавства та архівознавства найбільший інтерес становлять ресурси офіційних та громадських архівних організацій, що на сьогодні існують у світі, аналіз досвіду формування і змісту ресурсів, вивчення складу комплексів електронних документів та інформаційної структури. Державні архіви допомагають владним структурам та

громадським організаціям виконувати свої суспільні обов'язки, розвивати зв'язки з громадськістю, міжнародною спільнотою, розбудовувати інформаційний простір держави, задовольняти суспільні потреби за допомогою електронних ресурсів. Метою нашої статті є дослідження історії та сучасного стану державних архівів Іспанії та характеристика документальних та інформаційних ресурсів архівної системи Іспанії.

Джерельною базою дослідження є онлайнві публікації щодо історії створення архівних установ Іспанії, а також портали та сайти державних архівів Іспанії – Національного історичного архіву у Мадриді, Генерального архіву Індій в Севільї та Генерального історичного архіву у м. Сіманкас.

Актуальність обраної теми визначається недостатнім вивченням документальних архівів Іспанії вітчизняними дослідниками, мабуть через те, що документальні архіви Іспанії не так відомі в якості культурної спадщини країни.

Осмилення єдності архівного фонду держави як системи та необхідність пошуків найзручнішої її організації на раціональному рівні здійснювалися в Іспанії наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. Уряд Іспанії дотримувався в галузі архівної справи реакційної політики [4]. До 1844 р. архіви Іспанії були закриті для дослідників. З 1844 р. стали видаватися документи до XVI ст. Деякі заходи щодо реорганізації іспанських архівів стали наслідком революційних подій 1852-56 років і були частиною загальних буржуазних реформ та заходів у галузі культури. У 1858 р. чиновники-архівісти були включені до складу так званого Корпусу архівістів, бібліотекарів та археологів. У тому ж році створюється центральний адміністративний архів в Алькала де-Енарес, а в 1866 р – Національний історичний архів у Мадриді.

У 1947 році був прийнятий закон «Про архіви і бібліотеки», на підставі якого і до сьогодні діють державні архіви Іспанії. Управління державними архівами здійснює Головне управління архівів і бібліотек у складі міністерства освіти і 6 обласних архівних інспекцій.

На сьогоднішній день мережа державних архівів Іспанії включає в себе чотири головних архіви – Національний історичний архів у Мадриді, Генеральний архів Індій в Севільї, Генеральний історичний архів в м. Сіманкас і Генеральний архів Адміністрації. Крім того, існують обласні історичні архіви у місті Валенсія, Пальма-де-Майорка, Ла-Корунья, Гренада і Вальядолід, і, нарешті, провінційні архіви для зберігання матеріалів місцевих установ, які були створені в столиці кожної провінції на підставі декрету 1953 року.

Розглянемо історичні передумови створення **Національного історичного архіву** в Мадриді (**Archivo Histórico Nacional**). Як ми вже зазначали, ХІХ століття в історії Іспанії характеризувалося реакційною політикою. Наказом 18 серпня 1850 р. було встановлено, що вся документація монастирських архівів переходить до Королівської Академії Історії. Це було першим документальним депозитом церковних фондів, які пізніше стануть «ядром» мадридського архіву [3]. Але у Академії з'явилися складнощі зі зберіганням і контролем такої численної цінної документації. Тому, академіки попросили Міністерство народної освіти про створення окремого архіву, який би зберігав найбільш важливі фонди документів. Королівським указом від 28 березня 1866 був заснований Історичний національний архів.

В кінці ХІХ століття архів переміщують у будинок Академії Національних музеїв та бібліотек, де він займає північне крило. У 1896 р. архів повністю комплектується в будівлі Національної Бібліотеки. Директором архіву стає дон Вісенте Вигнау Бальестер (don Vicente Vignau y Ballester.), який формує архів не як купу середньовічних фондів, а засновує депозит документів більш сучасних установ. Розквіт Національного історичного архіву припадає саме на цей час. Місцезнаходження дозволило отримувати всю документацію державних установ, до цього часу розрізнену і загублену. У 1952 році відкривається нова будівля для цього архіву в будівлі Міністерства національної освіти. У цьому місці архів продовжує

комплектуватися, і поповнюється документами з державних установ та інших архівів.

Національний Історичний Архів ділиться на 5 секцій: установи Старого Порядку, сучасні установи, церковні установи, приватні архіви та колекції [3].

До секції *Установ Старого Порядку* (Instituciones del Antiguo Régimen) входить документація рад, зборів, державних департаментів. Ця численна документація містить матеріали палати Кастилії, рад Кастилії, Арагона, Хрестового походу, документи міністерства фінансів, управління справами Індій, Інквізиції; документи церковних зборів, кавалерів королівського двору і т. п. Всього налічується 51 фонд, об'єднаних в секції – Державні установи (Estado), Інквізиції (Inquisición), Військові постанови (Ordenes Militares), Кодекси (Códices), Сучасні фонди (Fondos Contemporáneos) та Колоніальну секцію (Sigilografía) [3].

В архіві також існують 32 фонди секції *Сучасних установ* (Instituciones contemporáneas), в яких містяться документи стосовно законодавчої влади (Кортеси Кадіса), судової влади (включена група фондів, відповідних республіканським судам), і виконавчої влади. Крім згаданих існують фонди державної Адміністрації, Центрального управління, фонд Периферії (керуючі Кубою і Філіппінами), фонд Рад (Рада Заморських країн, Королівський Рада і т.д.) і фонд Об'єднань.

Секція *Церковних установ* (Instituciones eclesiásticas) містить найдавнішу документацію (IX-XIX ст.), що потрапила в Архів внаслідок законів секуляризації церковних земель. До цього потрібно додати документи 11 монастирів, військових іспанських наказів і багату документацію наказів Сан-Хуана Єрусалима в Кастилії, Леоні і Арагоні. Ця документація зберігається в секціях Кліру (Clero), Військових наказах (Órdenes Militares) та Кодексах (Códices).

У секції *Приватні архіви* (Archivos privados) зберігаються 40 особистих і сімейних архівів XV-XX століть, а нещодавно до секції був доданий архів асоціацій та архіви відомих особистостей з різних наукових областей.

До секції *Колекції* (Colecciones) належить близько 30 колекцій з документами X-XX століть, які надійшли внаслідок купівлі та дарування Національному історичному архіву. Виділяється колекція кодексів, тайнопису і картографічні матеріали, які зберігаються у всіх секціях архіву.

Різноманітність фондів сприяє тому, що Історичний Національний Архів вважається «архівом архівів», з великим документальним обсягом (43.500 млн. документів) і хронологічно об'ємними рамками (IX-XX ст.).

Наразі Національний Історичний Архів збільшує свої площі зберігання. Використання ряду старих промислових будівель дозволить «розблокувати» Національний Історичний Архів, який з роками переповнився, і вже не в змозі приймати на зберігання адміністративну документацію, що має історичну цінність.

Генеральний архів Індій (Archivo general de Indias) розташований в Севільї – місті, історія якого починається з III тис. до н.е., коли відомі перші поселення фінікійців на цій території. У 1030 р. Севілья стає столицею незалежної арабської держави, де будується палац, в якому формується перше місце зберігання поточної документації. Появу будівлі архіву відносять до 1572 року, коли Пилип II доручив архітектору Хуану де Еррера (Juan de Herrera) створити будівлю для Севільської гільдії купців Консуладо-де-Меркадерес (Casa Lonja de Mercaderes). Будівництво почалося в 1584 році і тривало до 1598 року [1].

У 1785 році указом Карла III в будівлю був перенесений архів Ради Індій з метою об'єднання всіх документів, що відносяться до величезної морської імперії. До цього часу вони розташовувалися в різних місцях – в Сіманкасі, Кадисі і Севільї, де для них вже не вистачало місця. Перші документи прибули в жовтні 1785 року. Для розміщення цих документів знадобилася невелика перебудова будівлі. З цього року до архіву

приєднуються фонди головних індійських установ: Ради Індій (el Consejo de Indias), консульств (los consulados), секретаріатів закордонних справ (las secretarías de Estado). Архів перетворюється на головний документальний депозит для вивчення іспанського правління в Новому Світі. В архіві міститься безліч матеріалів починаючи від перших конкістадорів до кінця XIX століття.

Сьогодні Генеральний архів Індій налічує більше 43 тис. документів з 80 мільйонами сторінок документів, що дозволяють щодня заглиблюватися у віки історії цілого континенту, вивчати Латинську Америку, Філіппіни, політичну, економічну історію, історію менталітетів, церкви та історію мистецтв. Сьогодні архів складається з 15 секцій, 4 з яких «штучні» (вони були організовані архівом внаслідок приєднання документів з інших фондів). Найбільша секція – *Управління* (Gobierno), яка розділена на п'ятнадцять підрозділів, чотирнадцять фондів по справам Нового світу. Один з найважливіших фондів архіву – документи Рад у справах Індій.

Документи, які сьогодні зберігає архів, перейшли з наступних столичних установ:

1. Рада Індій (XVI-XIX ст.) – Consejo de Indias;
2. Будинок контракції (XVI-XVIII ст.) – Casa de la Contratación;
3. Консульства Севільї і Кадіса (XVI-XIX ст.) – Consulados de Sevilla y Cádiz;
4. Державний секретаріат Індій, департамент мистецтва і правосуддя, міністерство фінансів (XVIII-XIX) – Secretarías de Estado y Despacho Universal de Indias, de Estado, Gracia y Justicia, Hacienda y Guerra;
5. Секретаріат обліку прибулих (XVIII - XIX) – Secretaría del Juzgado de Arribadas de Cádiz;
6. Комісаріат з контролю національного майна Кадіса та Штаб-квартира Пошти (XVIII—XIX) – Comisaría Interventora de la Hacienda Pública de Cádiz, Dirección General de la Renta de Correos;

7. Комісія рахунків, управління заморськими справами (XIX) – Sala de Ultramar del Tribunal de Cuentas;

8. Королівська компанія Гавани (XVIII-XIX) – Real Compañía de la Habana [1].

Ці документи групуються в 16 секцій: I. Заступництво (Patronato); II. Бухгалтерія (Contaduría); III. Контрактація (Contratación); IV. Правосуддя Justicia; V. Управління (Gobierno); VI. Писарі Палати (Escribanía de Cámara); VII. Прибулі громадяни (Arribadas); VIII. Пошта (Correos); IX. Держава (Estado); X. Заморські країни (Ultramar); XI. Куба (Cuba); XII. Консульства (Consulados); XIII. Цінні папери Кастилії (Títulos de Castilla); XIV. Комісія рахунків (Tribunal de Cuentas); XV. Різне (Diversos); XVI. Карти і плани (Mapas y planos) [1].

В даний час в архіві існують чотири «штучні» секції. Секція I – Заступництво, складається з документації Королівського управління та права корони по церковним землям. Секція XIII – Цінних паперів Кастилії, що містить документи, які належали дворянству. Секція XVI –Плани і карти, що об'єднує документи різного матеріалу: карти, плани, малюнки, булли. В секції XV –Різне, сконцентрована документація двох архівів (архів Фернандо Абаскаля (правитель Перу) і архів Каміло Гарсія Полавьеха (перший правитель на Кубі та Філіппінах)), а також документи, отримані внаслідок дарування або купівлі [1].

Наступним розглянемо передумови створення **Генерального історичного архіву в м. Сіманкас (Archivo General de Simancas)**. Архівна справа міста Сіманкас має давню історію. У 1492 р. католицькі королі оголосили Вальядолід (в 10 км. від м. Сіманкас) – столицею Іспанії. Це свідчило про зародження нового культурного, торговельного та політичного центру і про розквіт сусідніх міст. Відбувалося накопичення міської документації (книги міської ради, привілеї, реєстри, прибутково-видаткові книги і т.п.). У 1509 р. виходить королівський указ про збирання в одне місце всіх найважливіших актів королівської влади: указів, булл, привілеїв,

земельних документів і т.п. Спочатку цим місцем і був Вальядолід, але у зв'язку зі зростанням обсягу документації виникла проблема з приміщенням. Тому в 1542 р. під архів була віддана значна частина фортеці міста Сіманкас [2]. За наказом Карла V в архів були перевезені документи з Вальядоліда, а також папери, що вже зберігалися з часу царювання короля Хуана II Кастильського (перша половина XV ст.) у замку Мота в м. Медіна дель Кампо (Medina del Campo). Ці два збори документів і утворили собою первісне «ядро» Сіманкаського архіву.

Починаючи з цього моменту в архів починають стікатися документи з центральних органів королівської влади: документи Ради епохи Габсбургів (XVI і XVII ст.) і секретаріату в період правління Бурбонів (XVIII ст.). До кінця XVIII століття цей архів стає одним з найбільших в Іспанії. Але крива зростання збагачення архіву в Сіманкасі починає йти вниз, починаючи з 1785 р., коли в Севілью перевезли всі так звані документи «у справах Індій».

Під час наполеонівських воєн в 1811 р. архів був зайнятий генералом Келлерманом і значна частина документів була перевезена до Франції. Наполеон планував створити світовий архів в Парижі, наказав вивезти ряд найцінніших матеріалів з архіву в Сіманкасі. Перевезення їх через Піренеї до Франції і потім назад сильно позначилася на стані матеріалів. Деякі документи так і залишилися у Франції.

Архів у Сіманкасі був створений, щоб охороняти документи центральних органів уряду іспанської монархії. Отже, було логічним сформувати його фонди таким чином, щоб вони відбивали адміністративну структуру правління Католицьких королів до падіння Старого режиму. Цей тривалий період був відзначений двома епохами: епоха Габсбургів (XVI-XVII ст.) та епоха Бурбонів (XVIII ст.). Отже, в архіві м. Сіманкас є два великих фонди: документи габсбурської та бурбонської епох.

Органами управління часів епохи Габсбургів були ради. Їх класифікація відповідала територіям поширення іспанської монархії (Рада Палати Кастилії, Арагона, Індій, Італії, Фландрії та Португалії) та

документації з загальних питань (Рада держави, Війни, Міністерства фінансів, Інквізиції, Наказів і Хрестового походу). У цих тринадцяти Радах накопичувалася вся документація королівства. Отже, в Сіманкасі, в XVI і в XVII столітті існувало в архіві стільки секцій, скільки було рад, за винятком чотирьох рад: Рада Наказів, Індій, Арагона і Інквізиції [4]. Архів Ради Наказів ніколи не був у Сіманкасі, бо він перейшов в Історичний Національний Архів, де в даний час і зберігається. Рада Індій перемістилася в Севілью, де утворився Архів Індій; а документи Ради Арагона і Ради Інквізиції потрапили в архів корони Арагона і в Національний історичний архів відповідно.

Органами управління бурбонської епохи були секретаріати кабінетів. Бурбони створили п'ять урядових органів: секретаріат кабінету держави, війни, міністерства фінансів, майна та правосуддя, мореплавання та Індій. Отже, для архіву м. Сіманкас XVIII ст. був характерний поділ на таку кількість секцій, скільки існувало секретаріатів. Крім зазначених секцій існували і штучно створені секції: секція існуючого покровительства, меценатства, секція карт і малюнків.

На сьогоднішній день виділяється такі секції:

1. Секція Ради і Зборів міністерства фінансів (Contaduría Mayor de Cuentas);
2. Секція Королівського палацу (Casa Real);
3. Секція діючих Рад (Patronato Real);
4. Секція Провінційних Секретаріатів (Secretarías Provinciales);
5. Секція Ради Палати Кастилії (Cámara de Castilla);
6. Секція Церковного покровительства (Patronato eclesiástico);
7. Секція Ради Італії (Consejo de Italia);
8. Секція секретаріату війни (Secretaría del Consejo de Guerra);
9. Секція архіву Секретаріату (Secretaría de Estado) [2].

Архів міста Сіманкас містить понад 75 000 документів і книг, що займають близько 20 км. стелажів. Він є найбільшим архівом в Європі з вивчення історії з XV ст. по 1800 рр.

Всі вищезазначені архіви перебувають під патронатом Міністерства культури Іспанії. Всі офіційні веб-сторінки архівів розташовані на порталі Міністерства освіти, культури і спорту Іспанії. Сторінки архівних установ представляють собою повноцінні інформаційні портали, що надають користувачу безліч інформації стосовно кожної архівної установи, наприклад, історію, новини, інформацію про документальні фонди, бази даних, віртуальні візити та мультимедійні виставки, фото та відео матеріали, бібліографію архівних документів та багато іншого. Через Портал Іспанських Архівів можна замовити опис і цифрове зображення багатьох документів. Крім цього, по всіх головних архівах Іспанії видані путівники. Діяльність архівів висвітлюється на сторінках «Бюлетеня архівів і бібліотек». Значним досягненням іспанських архівістів є створення онлайн-ого національного каталогу архівних ресурсів Іспанії та надання широкого доступу до цих ресурсів будь-якому користувачеві в світі.

Список використаних джерел

1. Archivo General de Indias [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/areas-cultura/archivos/mc/archivos/agi/portada.html> – Title from the screen.
2. Archivo General de Simancas [Electronic resource] – Mode of access: www.mcu.es/archivos/MC/AGS/index.html – Title from the screen.
3. Archivo Histórico Nacional [Electronic resource] – Mode of access: www.mcu.es/archivos/MC/AHN/index.html – Title from the screen.
4. Carasa S. La investigación histórica en el Archivo de Simancas durante el s. XX / S. Carasa. – Valencia: Fundación Cañada Blanch, 2000. – Pp. 41-62.